

А.Н. Очерки по семантике качественных прилагательных (на материале современного русского языка) / А.Н. Шрамм. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1979. – 134 с. *Cattel R.B. Handbook for the Sixteen Personality Factors / Questionnaire (16 PF) / R.B. Cattell, H.W. Eber, M.M. Tatsuoka.* – Champaign, Illinois: Institute for Personality and Ability Testing, 1970. – 151 p. *Webster's New World College Dictionary / Michael Agnes.* – Fourth Edition. – NY: Macmillan, 1999. – 1717 p. Библиотека современной англоязычной литературы [Електронний ресурс]: Текстова база даних. – 80 хв / 700 МВ. – М.: CD. – Вид-во: Master Media, 2003. – 1 електрон. опот. диск (CD – ROM): 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 MB RAM; Windows – 98, 2000 XP; MS Word 97–2000.: а) *Asprin Robert. Uneasy Alliances* – [AR UA]; б) *Banks Iain M. The Wasp Factory* – [BI WF]; в) *Brooks Terry. Running...* – [BT R]; г) *Foster Alan Dean. Cyber Way* – [FAD CW]. *Yallop David. Unholy Alliance / David Yallop.* – London: Corgi Book, 2001. – 399 p. [DY UA]. *Ross Malcolm. All Desires Known / Ross Malcolm.* – London: Knight, 2002. – 601 p. [MR ADK].

БАРМИНА Є. О.

(Запорізький національний університет)

ПРОБЛЕМИ МОДЕЛЮВАННЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ПАРАДИГМИ ПРИ ВІДТВОРЕННІ ДЕБІТИВНОЇ МОДАЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ ЦІЛЬОВОЇ МОВИ

Барміна Є. О. Проблеми моделювання перекладацької парадигми при відтворенні дебітивної модальності засобами цільової мови. У статті розглядаються особливості відтворення дебітивності при перекладі українських медійних текстів англійською мовою. Продемонстровано, що переклад конструктів, що транслюють семантику повинності, будується на синтезі інтерпретативної і трансформаційної моделей перекладу.

Ключові слова: інтерпретативна модель перекладу, трансформаційна модель перекладу, дебітивна модальність, прагмакомунікативний ефект, екстралінгвістична інформація.

Бармина Е. А. Проблемы моделирования переводческой парадигмы при передаче дебитивной модальности средствами целевого языка. В статье рассматриваются особенности передачи дебитивности при переводе украинских медийных текстов на английский язык. Показано, что перевод конструктов дебитивной модальности строится на синтезе интерпретативной и трансформационной моделей перевода.

Ключевые слова: интерпретативная модель перевода, трансформационная модель перевод, дебитивная модальность, прагмакоммуникативный эффект, экстралингвистическая информация.

Barmina E. A. Paradigm Modelling Problems in the Translation of Debitive Modality. The article deals with the peculiarities of the debitive modality reproduction in the process of translation of Ukrainian media texts into English. The author demonstrates that in the process of translation of debitive modality both the interpretative and transformational models are used.

Key words: the interpretative model of translation, the transformational model of translation, debitive modality, pragmatic-communicative effect, extralingual information.

Актуальність даного дослідження зумовлена тим, що модальність є складною і багатоаспектною категорією. У контексті перекладознавчої науки модальність важлива як така, що стосується мовних і позамовних аспектів перекладу, оскільки типи модальності безпосередньо пов'язані із головними проблемами перекладу як засобу міжкультурної комунікації, а саме із такими його характеристиками як еквівалентність, адекватність, релевантність.

Мета статті – виявити особливості відтворення дебітивності при перекладі українських медійних текстів англійською мовою.

Досягнення мети дослідження передбачає розв'язання наступних завдань:

- 1) розглянути дві основні моделі перекладу: денотативну (інтерпретативну) і трансформаційну;
- 2) виявити особливості використання цих моделей при перекладі дебітивної модальності;
- 3) розглянути вплив екстралінгвістичного чинника на актуалізацію дебітивної семантики в тексті перекладу.

Об'єктом дослідження є особливості вираження дебітивної модальності в системах української та англійської мов.

Предметом дослідження є особливості відтворення семантики дебітивної модальності в англійських перекладах українських публіцистичних текстів з конструктами дебітивної модальності.

В сучасному перекладознавстві існують дві основні моделі перекладу, які відображають погляди їх прихильників на сутність процесу перекладу, – *денотативна (інтерпретативна) і трансформаційна* (т.зв. переклад “по-Хомському” або, у термінах Паризької школи, “*транс кодування*”). Перша з названих моделей становить вид перекладу, що ґрунтується на апеляції до *позамовної* дійсності, з урахуванням якої формується повідомлення мовою перекладу (МП). Інтерпретативна модель перекладу (лат. *interpretatio* – роз'яснення, тлумачення), що передбачає

насамперед особисту інтерпретацію змісту повідомлення перекладачем, протистоїть “транс кодуванню”, яке здебільшого використовується для опису перетворень, що викликані типологічними відмінностями між мовами. “Транс кодування” нерідко позиціонується як “власне переклад” – значною мірою алгоритмізований перехід від одного мовного коду (сукупності правил, за якими та чи інша мова організується як система) до іншого. При цьому, однак, у більшості випадків зміст процесу перекладу навряд чи можна звести до відшукування лише *закономірних* відповідників (двох-, або й односторонніх) і повністю виключити елементи творчого підходу перекладача до відтворення тексту оригіналу (ТО) цільовою мовою. Адже закономірними відповідниками, що утворюють поле прескрипції, не вичерпується арсенал тих мовних засобів, якими користується перекладач, і які, не являючись еквівалентними у строгому розумінні слова, використовуються як такі у практичній діяльності перекладача.

Не обговорюючи у межах цієї статті переваги чи недоліки кожної з названих моделей перекладу, зазначимо, що, на наш погляд, пріоритети у виборі тієї чи іншої моделі перекладу вимагають врахування специфіки конкретних аспектів змісту, що підлягають перекладу і входять, за Є.В. Бреусом, до “сітки перекладацьких проблем” [Бреус 1998, с. 17].

У цьому відношенні модальність – і дебітивна модальність зокрема – репрезентує таке мовно-мовленнєве явище, яке *безпосередньо* не пов’язане з екстралінгвістичною дійсністю і здебільшого не вимагає врахування її реалій в процесі перекладу, як це має місце при відтворенні цільовою мовою метафор, порівнянь, ідеологем, історем, культурем, одиниць пареміо-фразеологічного фонду і навіть антропонімів, як показала у своїх розвідках Лаура Сальмон [Сальмон 2002]. У цьому розумінні можна було б стверджувати, що алгоритм “перекодування” конструктивів дебітивності з української на англійську мову (як і навпаки) є чітко відпрацьованим.

Водночас, як показали проаналізовані в ході дослідження контексти, при відтворенні англійською мовою конструктивів, що транслюють семантику облігаторності в українських медійних текстах, досить часто спостерігається вихід за межі поля прескрипції і застосування з метою забезпечення прагмакомунікативного ефекту інтерпретативного підходу із залученням екстралінгвістичної, “фонової” інформації.

Для прикладу наведемо насамперед пару контекстів, які демонструють вплив екстралінгвістичного чинника на актуалізацію дебітивної семантики в тексті перекладу і застосування інтерпретативної моделі перекладу:

Коли НДР доживала останні дні, співробітники “Штазі” отримали наказ знищити свої архіви. Спалювати їх вони не наважилися <...> Було вирішено порвати всю документацію <...>: кожен документ із загальної кількості в 45 мільйонів одиниць зберігання розривали на 16 шматочків. Документи і папери з однієї полиці складалися в один мішок. Порядок є порядок. І йому не зрадили співробітники “Штазі”, навіть у настільки складний момент. Після усунення від влади правлячої донині Соціалістичної єдиної партії Німеччини <...> завдяки сучасним комп’ютерним технологіям <...> документи” вдалося відновити [Самокиш 21.09.2010, www].

When the GDR was living its last days, Stasi staff got orders to destroy their archives. They dared not burn them <...> Thus, they decided to shred all the documents <...>: each of the 45 million documents was torn into 16 pieces. The documents and files from the same shelf were packed in one bag. Order is order, and the Stasi officers would keep it even in such complicated times. After the overthrow of the ruling Socialist Unity Party of Germany <...> the documents were restored [Samokysh 21.09.2010, www].

В даному випадку цікавими для аналізу з точки зору наявності та /чи відтворення інформації про дебітивність є такі конструкти-відповідники як “йому не зрадили співробітники” у ТО і “officers would keep” у ТП. Окрім того, що дані конструкти становлять приклад антонімічного перекладу (заперечна – стверджувальна форми), вони цікаві й як факт актуалізації позамовної інформації, зокрема щодо прагнення дотримувати “порядок” у найменших дрібницях як відмінної особливості німецького національного характеру. Актуалізації семи “обов’язок”, експліцитно присутньої в ТО завдяки використанню лексеми «зрадити», сприяє й уведення в ТП в якості підмета іменника “officers” (“the Stasi officers”), хоча на початку текстового фрагменту перекладачем ужито більш аморфне й розпливчате “staff”, що більше відповідає іменнику “співробітники”, ужитому в тексті оригіналу в обох ситуаціях. Відзначена заміна зумовлена, на нашу думку, стереотипними уявленнями про офіцерів як “рицарів обов’язку”, що питомі для європоцентричної свідомості. Така заміна чи не найяскравіше з усіх відзначених вище аспектів засвідчує наявність “точки зору” перекладача, що ґрунтується на його *загальнокультурній* компетенції і дозволяє говорити про застосування в даному випадку інтерпретаційної моделі перекладу.

Відзначена особливість перекладу наведеного фрагменту цільовою мовою стає ще помітнішою на тлі застосування у цьому ж контексті методу “транс кодування”, пор.: “Спалювати їх вони *не наважилися*” – “*They dared not burn them*”, що є прикладом *дослівного* перекладу фраземи, яка містить імпліфіковану дебітивність.

Елементи використання фонові інформації з метою конкретизації змісту вихідного повідомлення при перекладі цільовою мовою становить наступний контекст:

Розраховувати лише на адміністративний ресурс не доводиться, хоча з Києва до обласних організацій, як то кажуть, надхмарні цифри планів щодо поданих голосів, надходять [Райхель 23.09.2010, www].

The administrative resource alone is clearly insufficient, although Kyiv keeps sending to the party's regional organizations, so to speak, sky-high vote targets [Raikhel 23.09.2010, www].

Лексикалізований переклад “is clearly insufficient” шляхом підключення позамовної інформації, якою володіє український читач, конкретизує для іншомовної аудиторії причину того, про що йдеться в модальній конструкції ТО, – чому “не доводиться розраховувати» «лише на адміністративний ресурс”. При цьому конкретизація і уточнення змісту вихідного повідомлення, що забезпечуються лексикалізацією предикату дебітивності у ТП, викликають втрату інформації про цей аспект змісту ТО.

Розглянута група прикладів з усією переконливістю свідчить, що однією з причин застосування інтерпретативного підходу до перекладу є потреба конкретизації для цільової аудиторії змісту вихідного повідомлення шляхом актуалізації екстралінгвістичної інформації і реалізації «точки зору» перекладача.

Інша причина, на нашу думку, зумовлена використанням оказіональних засобів вираження дебітивності, як наприклад, в наступному контексті:

От би й грюкнув наш Президент кулаком. Не в прямому, а в переносному розумінні. <...> Урешиті-решит, йдеться про територіальну цілісність держави, а він її гарант. От би й гарантував [Райхель 23.09.2010, www].

A good occasion for our president to slam his fist on the table – figuratively, of course. <...> After all, it is about our state's territorial integrity, of which he is the guarantor. Why not guarantee it? [Raikhel 23.09.2010, www].

Інформацію про дебітивність у даному контексті несе спонукально-емотивна конструкція “От би й ...”, яка двічі вжита у тексті вихідного повідомлення з різними дієсловами (“От би й грюкнув”, “От би й гарантував”). Як така, дана конструкція виражає глибинний рівень модальності – модальність необхідності/потреби. При цьому, однак, у ТП в жодному з випадків, ця конструкція не відтворюється шляхом “транс кодування”. Причини цього вбачаємо передусім в яскраво-експресивному забарвленні даної конструкції, зумовленому її розмовним характером. Алгоритмізований переклад – “let him ...” мав би у даному випадку занадто експресивний і навіть агресивний характер, недопустимий в стосунку керівника країни, тим паче в перекладі для англійської аудиторії, що впродовж останніх десятиліть виховується на засадах “коректності”. Відтак окреслені міркування пояснюють неможливість застосування у даному випадку регулярних відповідників, що спонукає перекладача до певних “творчих” зусиль. Тому у першому випадку в процесі перекладу він використовує прийом транспозиції (заміни імперативної дієслівної конструкції іменниковою “a good occasion to slam”) з метою зниження “градусу” експресивності вихідного повідомлення й конкретизації його змісту для цільової аудиторії з урахуванням того екстралінгвістичного контексту (інформації про характер російсько-українських відносин в часі президентства В.Ф. Януковича), якою пересічний іншомовний споживач перекладу швидше за все не володіє. При цьому запропонований перекладачем варіант перекладу не зберігає усього обсягу інформації про дебітивність, присутньої у ТО, а актуалізує лише сему “можливість”, “зручна ситуація”, що проектується у даному випадку саме на екстралінгвістичну інформацію про ситуацію, яка склалася під час чергових перемовин російського і українського президентів і якою український президент не скористався.

У другому випадку конструкція “От би й гарантував” відтворюється за допомогою антонімічного (заперечного) перекладу “Why not guarantee it?” і оформляється як риторичне запитання. Завдяки цьому, в ТП збережено експресивний потенціал ТО, однак знято характерний для нього елемент фамільяризації як такий, що сприяє інвективізації змісту повідомлення.

На загал, приклади, проаналізовані у даному підрозділі, дозволяють зробити два важливих висновки щодо особливостей відтворення дебітивності при перекладі українських медійних текстів англійською мовою:

1) переклад конструктів, що транслюють семантику повинності, будеється на синтезі інпретативної і трансформаційної моделей перекладу;

2) "стимулом" для застосування інтерпретативної моделі перекладу стають, зокрема, випадки використання оказіональних засобів вираження дебітивної модальності у ТО.

У перспективі планується розглянути втрати інформації та прирощення смислу при відтворенні дебітивної модальності МП.

Література

Бреус Е. В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский: учебное пособие / Е. В. Бреус. – М.: Изд-во УРАО, 1998. – 208 с. Райхель Ю. Автопробіг у нікуди, або Бездоріжжя українсько-російських відносин [Електронний ресурс] / Юрій Райхель // День. – 2010. – 21 вересня (№ 169). – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=309750&mainlang=ukr>. Сальмон Л. Личное имя в русском языке. Семіотика, прагматика перевода / Лаура Сальмон. – М.: ИНДРИК, 2002. – 160 с. Самокиш І. Архів "Штазі" в Києві. Коли українці побачать архів КДБ? [Електронний ресурс] / Ігор Самокиш // День. – 2010. – 21 вересня (№ 169). – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=309826&mainlang=ukr>. Raikhel Y. The Presidential Administration fails to eye the auto race sponsor [Електронний ресурс] / Yurii Raikhel // The Day. – 2010. – 2010. – 23 September (№ 50). – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=310212&mainlang=eng>. Samokysh I. Stasi archive in Kyiv: When will Ukrainians see the KGB archives? [Електронний ресурс] / Ihor Samokysh // The Day. – 2010. – 23 September (№ 50). – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=310213&mainlang=eng>.

БЕЛЯЄВА А. В.

(Запорізький національний університет)

КАРТИННО-ОБРАЗНИЙ КОМПОНЕНТ КОНЦЕПТУ ОСВІТА: ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ

Статтю присвячено зіставному аналізу структури та наповнення картинно-образного компонента концепту ОСВІТА. Досліджуються шляхи та засоби вербалізації його конститuentів в різноструктурних мовах.

Ключові слова: концепт, картинно-образний компонент, зіставний аналіз.

Беляева А. В. Картинно-образный компонент концепта ОБРАЗОВАНИЕ: сопоставительный аспект. Стаття посвящена сопоставительному анализу структуры и наполнения картинно-образного компонента концепта ОБРАЗОВАНИЕ. Исследуются способы вербализации его конститuentов в разноструктурных языках.

Ключевые слова: концепт, картинно-образный компонент, сопоставительный анализ.

Belyaeva A. V. Imagery Component in Conceptualization of EDUCATION: Contrastive Analysis. The article focuses on the contrastive study of images associated with the concept EDUCATION.

Key words: concept, logical component, contrastive analysis.

Концепт, на думку низки дослідників [Гнаповська 1999, с. 5-6; Маслова 2004, с. 46-53] виникає як чуттєвий образ. Просуваючись шаблями абстракції, він здатний перетворитись на власне розумовий образ. Наведене твердження є справедливим для концептів, які вербалізують уявлення про цінності суспільства, до яких належить освіта. Формування ціннісних концептів включає процедури перекатегоризації концептів сфер чуттєвого та соматичного досвіду завдяки процедурам метафоризації та метонімізації відповідних предметних концептуальних областей у сферу цінностей. Останнє зумовлене характером структури ціннісного досвіду індивіда, який перебуває у постійній взаємодії з емоційними переживаннями, соматичними відчуттями та волітивними настановами особистості [Чекулай 2006, с. 15].

Метою статті є аналіз репрезентації концепту ОСВІТА вербалізованого засобами англійської, французької, української та російської мов. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання наступних завдань: виявити образи із якими пов'язують уявлення про освіту носії аналізованих мов, зіставити способи представлення відповідних образів в англійській, французькій, українській та російській мовах. **Об'єктом дослідження** є концепт ОСВІТА в англійській, французькій, українській та російській мовах. Структура картинно-образного модусу концепту ОСВІТА в англійській, французькій, українській та російській мовах становить **предмет дослідження**.

Картинно-образний модус концепту ОСВІТА зберігає знання про відповідний фрагмент позамовної дійсності, сформовані внаслідок чуттєвого сприйняття. Інвентаризація складників модусів концепту ОСВІТА здійснюється із залученням текстових фрагментів, в яких представлені результати концептуалізації феномену освіти. Аналіз структури модусу та встановлення способу співвіднесення